

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Оксенюк К.І.

Луцький національний технічний університет

В роботі розглянуто особливості фінансового забезпечення розвитку малого підприємництва, його роль і функції. Наведена характеристика видів фінансового забезпечення. Проаналізовано структуру фінансових ресурсів малих підприємств. Виявлено проблеми фінансового забезпечення малого підприємництва. Розроблено комплекс науково-практичних рекомендацій щодо розв'язання проблем, запропоновано напрями розвитку малого підприємництва в Україні.

Ключові слова: фінансове забезпечення, фінансові джерела, підприємництво, розвиток, самофінансування, державне фінансування, кредитування.

Постановка проблеми. В умовах глобалізаційних процесів та міжнародної конкуренції одним із головних факторів економічного зростання країни є розвиток малого підприємництва. Вплив малого підприємництва на національну економіку неможливо переоцінити: малі підприємства в значній мірі вирішують проблеми зайнятості населення; забезпечують формування конкурентного середовища; оперативно реагуючи на зміни кон'юнктури ринку, підвищують гнучкість економіки країни; стимулюють розвиток економіки шляхом забезпечення приросту вального внутрішнього продукту. Варто відмітити, що однією із основних перешкод розвитку малого бізнесу є проблема його фінансування. Обмеженість фінансових ресурсів, складність, невідповідність, а інколи і неможливість отримати позикові кошти, відсутність державної підтримки знижують стійкість підприємств в умовах конкуренції. Вищенаведені фактори зумовлюють актуальність дослідження питання фінансового забезпечення розвитку малого підприємництва в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні та прикладні аспекти дослідження фінансового забезпечення розвитку малого підприємництва знайшли своє відображення у працях українських науковців Ю. Бажала, О. Барановського, І. Бланка, Т. Васильціва, З. Варналія, Л. Воротиної, А. Кисельова, Т. Ковальчук, В. Кудряшова, О. Кузьміна, П. Рогожина, С. Соболя, В. Федоренка, В. Черняка та інших. Розвиток суб'єктів малого підприємництва досліджували такі зарубіжні вчені П. Бернс, Й. Ворст, П. Друкер, Р. Кантільйон, А. Маршалл, Ж.-Б. Сей, А. Сміт, Д. Рікардо, П. Хейне, Г. Хоскінг, Й. Шумпетер та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Віддаючи належне розробкам вітчизняних та зарубіжних вчених, зазначимо, що питання удосконалення фінансового забезпечення малих підприємств потребує подальшого дослідження, особливо в частині пошуку альтернативних шляхів залучення фінансових ресурсів. Вбачається доцільним дослідити практичні прояви виділеної проблеми в світлі останніх змін економічного становища України. Все це визначає необхідність комплексного дослідження фінансового забезпечення розвитку малого підприємництва в Україні.

Мета статті. Метою статті є дослідження сучасного стану, перспектив фінансування та роз-

витку малого підприємництва в Україні, розробка напрямів підвищення ефективності фінансового забезпечення розвитку малого підприємництва.

Виклад основного матеріалу. Поняття «фінансування» визначається як сукупність заходів, спрямованих на покриття потреб підприємства в капіталі, які включають мобілізацію фінансових ресурсів (коштів, їх еквівалентів та майнових активів) та їх повернення [1, с. 38].

Варто зазначити, що малому підприємству притаманні наступні переваги: здатність адаптуватися до змін у структурі споживання, мобільність, менші витратами на основні засоби через менший оборот товарів, робіт та послуг.

Суб'єкти малого підприємництва можуть успішно функціонувати при наявності певних видів забезпечення: законодавчого, кадрового, майнового, фінансового, інформаційного, організаційно-методичного та іншого. В сучасних умовах однією з найбільш складних проблем, що гальмують розвиток малого підприємництва є обмеження доступу суб'єктів малого бізнесу до фінансових ресурсів.

У світовій практиці малого підприємництва сформувалися дві основні моделі фінансування – американська і німецька. Згідно американської моделі основною формою фінансування є пряма підтримка безпосередньо малих підприємств за рахунок державних коштів і незалежне співіснування державного і приватного фінансування малого бізнесу. В той же час в основі німецької системи передбачено переважно державне фінансування приватних фінансових інститутів, зокрема, венчурних, що здійснюють кредитування малого бізнесу, опора на міжнародні фінансові організації [2].

Залежно від джерел фінансування фінансове забезпечення поділяється на: використання власного капіталу; кредитування або залучення капіталу; зовнішнє фінансування.

До власних джерел можна віднести прибуток й амортизацію, до залучених кошти фінансово-кредитної сфери, державна допомога, ресурси вітчизняних і міжнародних фондів й організацій, кошти приватних осіб. Враховуючи, що рівень прибутковості малого підприємництва відносно невисокий, можна стверджувати, що вирішальну роль у розвитку даних суб'єктів відіграють саме залучені кошти. В той же час фінансово-кредитна сфера розглядає фінансування малих компаній як інвестування з високими витратами, ви-

сокими ризиками. Отже, можна узагальнити, що в будь-якій економіці розвиток малого підприємства без державної допомоги не представляється можливим. Однак важливим при цьому є необхідність забезпечити стимули до активного ефективного інноваційного розвитку малих компаній [3].

Отже, виділяють наступні способи фінансування суб'єктів малого підприємництва: самофінансування, фінансування через механізми ринку капіталу, банківське кредитування, бюджетне фінансування, а також альтернативні способи фінансування (лізинг, факторинг, венчурне фінансування). Переваги та недоліки способів фінансування суб'єктів малого підприємництва наведено у таблиці 1.

Розглянемо детальніше вищенаведені способи фінансування суб'єктів малого підприємництва в Україні. На сьогоднішній момент самофінансування складає вагомий частку фінансового забезпечення. При цьому зберігається найменший вплив державних регуляторів на внутрішню і зовнішню діяльність підприємства. Ефективність і прибутковість підприємства стають основними регуляторами, вони встановлюють обмеження у використанні прибутку та амортизаційного фонду [4].

Щодо державного фінансування, варто відмітити, що ресурси державного фінансування перерозподіляються через програму «Мікрокредитування суб'єктів малого підприємництва». Кошти виділяються на підвищення загальної соціально-економічного рівня життя населення країни, розподіляються по галузям, у тому числі на розвиток малого підприємництва, з метою одержання в перспективі мультиплікаційного ефекту. На практиці залучення коштів потерпало від тіньової економіки, через яку до кінцевого пункту потрапляла лише частина виділених ресурсів, до того ж не достатня для отримання бажаного ефекту [4].

Лізинг не є специфічним методом залучення матеріально-технічних і фінансових ресурсів для

малого підприємства, оскільки його широко використовують і великі компанії. Але лізинг для суб'єктів малого підприємництва забезпечує такі переваги [5]:

- стовідсоткове кредитування, яке не потребує негайного початку платежів. Договір укладається на повну вартість, а лізингові платежі є поточними і, як правило, починаються після постачання майна або пізніше;

- набагато простіше отримання контракту за лізингом, ніж позики. Лізинг передбачає цільове використання коштів, а саме на придбання устаткування, та забезпечення позики у вигляді цього ж обладнання;

- можливість через лізинг сучасних і високопродуктивних технічних засобів не тільки оперативно реконструювати виробництво, а й спрямовувати зекономлені кошти на інші потреби.

Венчурне фінансування стосується малих підприємств у наукомістких галузях економіки, де вони спеціалізуються на проведенні наукових досліджень та інженерних розробках. Воно має такі характеристики [6, с. 37]:

- фінансові засоби вкладаються у венчурний бізнес без матеріального забезпечення і без гарантій, при цьому інвестори ідуть на великий ризик;

- передбачається обов'язкова пайова участь інвестора у статутному капіталі фірми в прямій чи опосередкованій формі (як правило, пай не перевищує 50%);

- засоби надаються на довготривалий термін і на безповоротній основі, тому в більшості випадків інвестори чекають 3-5 років, щоб упевнитися в перспективності вкладень;

- передбачається активна участь інвестора в управлінні підприємством, яке фінансується. Інвестори часто не обмежуються наданням коштів, а й здійснюють різноманітні управлінські, консультативні та інші ділові послуги венчурній фірмі, не втручаючись при цьому в оперативне управління її діяльністю.

Таблиця 1

Переваги та недоліки способів фінансування суб'єктів малого підприємництва

Способи фінансування суб'єктів малого підприємництва	Переваги	Недоліки
Самофінансування	– низький ризик неплатоспроможності та банкрутства підприємства; – не вимагається сплата відсоткової ставки.	– обмежений розмір коштів, що залежить від успішності попередньої діяльності.
Державне фінансування	– відносно не дорогий вид фінансування.	– довготривалий процес надання коштів; – труднощі в отриманні.
Банківське кредитування	– розроблені спеціальні банківські продукти для суб'єктів малого бізнесу.	– високі відсоткові ставки; – труднощі в отриманні; – необхідне забезпечення.
Лізинг	– забезпечує отримання обладнання без його повної оплати; – всі витрати на придбання обладнання відносяться на собівартість продукції лізингоотримувача, що дозволяє знизити базу оподаткування.	– велика сума першого лізингового платежу, що включає до 30% вартості придбаного майна; – необхідне заставне забезпечення.
Факторинг	– швидкість отриманні коштів; – аутсорсинг дебіторської заборгованості.	– висока вартість послуг; – обмежена пропозиція спеціалізованих факторингових продуктів для малого бізнесу.
Венчурне фінансування	– здійснюється без надання підприємствами будь-якої застави.	– зміна структури власності; – застосовується для реалізації лише високоефективних проектів.

Фінансово-кредитний ринок надає позики у більшості благонадійним представникам, за умови наявності ліквідного забезпечення. Рішення надання позики попередньо встановлюється фінансовими установами з розгляду подальшої вигоди, яка не завжди є двосторонньою. Цей вид фінансового забезпечення тісно пов'язаний з державною політикою та регулюється через зміну облікової ставки

Дефіцит фінансових ресурсів, як на стадії організації бізнесу, так і тим більше в рамках реалізації конкретним суб'єктом інвестиційної програми в фазі функціонування останнього виступає в якості основного стримуючого фактора.

Основною установою, яка зацікавлена найбільшою мірою у розвитку підприємництва, є держава. Її основне завдання полягає у сприянні розвитку й заохоченні недержавної підтримки через стимулювання фінансових установ до надання позик, переорієнтацію бюджетних коштів, створення гарантійних і страхових установ, використання іноземної допомоги [7, с. 52].

До основних проблем фінансового характеру варто віднести:

- складність доступу суб'єктів малого підприємництва до банківських кредитів;
- недостатня державна фінансова підтримка малого підприємництва;
- неефективна система мікрофінансування;
- недостатнє використання в сфері малого бізнесу типових схем лізингу.

Якщо узагальнити класифікації проблем малого бізнесу, запропоновані різними науковцями, то в більшості їх можна поділити на дві групи: зовнішні та внутрішні. Зовнішні проблеми доцільно поділяти на інституційні – пов'язані з недосконалістю діяльності держави (недосконалість законодавства у всіх пов'язаних з малим бізнесом напрямках; адміністративні бар'єри на шляху створення і розвитку малих підприємств; надмірний податковий тягар; корупція, породжена неефективністю державного апарату; нестабільність політичної системи, неочевидність державних пріоритетів і загальний низький рівень державного управління; неадекватність фінансової інфраструктури), і ринкові – викликані різними специфічними особливостями економіки держави (недобросовісна конкуренція; надмірно висока залежність економіки від сировинного експорту; монополізм на товарних ринках; нерозвиненість ринкової інфраструктури; недостатньо розвину-

тий сектор послуг для бізнесу, включаючи бізнес-інформацію).

Основними шляхами вирішення проблем фінансування є: стимулювання комерційних банків шляхом звільнення від оподаткування, створення гарантійних фондів, формування фондів з метою стимулювання процесів кредитування малого підприємництва, поширення інформації про існуючі програми фінансування. Варто зазначити, що основними напрямками розвитку системи фінансування малого бізнесу в Україні є розвиток фондового та фінансово-кредитного ринків, посилення співпраці з міжнародними фондами і організаціями, які підтримують мале підприємство, реалізація цілісної державної підтримки в даній сфері.

Висновки та пропозиції. Ефективність функціонування національної економіки в значній мірі залежить від оптимальності уявлення в ній системи суб'єктів малого підприємництва. Досвід зарубіжних країн показує, що малі підприємства виготовляють основну частину валового внутрішнього продукту, забезпечують роботою більшість працездатного населення, в його сфері здійснюється вагомая частина усіх інновацій. Фінансове забезпечення є основою функціонування підприємств, стимулює операційну діяльність, спрямована на їхній економічний розвиток та містить конкретні заходи спрямовані на практичне досягнення встановлених завдань економічної політики підприємства.

Отже, визнаючи важливу роль малого підприємства у сучасній економіці України, слід констатувати, що його структура фінансування неоптимальна: переважною формою фінансування є самофінансування, в той час як саме залучені джерела повинні забезпечувати ефективний розвиток малого підприємства. Доступність цих джерел для малого бізнесу на сучасному етапі обмежена в результаті відсутності ефективної державної регуляторної політики та інфраструктури фінансової підтримки малого підприємства. Відповідно реалізація комплексної системи заходів щодо удосконалення системи державної підтримки малого підприємства дозволить удосконалити механізми фінансування останнього, що, у свою чергу, розширить джерела фінансування, підвищить ефективність використання фінансових ресурсів, активізує розвиток малого бізнесу в цілому. Це підвищує роль таких альтернативних джерел фінансового розвитку вітчизняних малих підприємств як лізинг, факторинг, венчурне фінансування.

Список літератури:

1. Гацька Л. П. Проблеми фінансового забезпечення малого бізнесу в Україні / Л. П. Гацька, В. Л. Журавський // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2005. – Економіка 80. – С. 37-40.
2. Финк Т. А. Малый и средний бизнес: зарубежный опыт развития / Т. А. Финк // Молодой ученый. – 2012. – № 4. – С. 177-181.
3. Ломачинська І. А. Формування джерел фінансового забезпечення розвитку суб'єктів малого підприємства / І. А. Ломачинська // Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова. – 2012. – Т. 17. – Вип. 3-4. – С. 37-43.
4. Кугій А. А. Структурний аналіз фінансового забезпечення малого підприємства / А. А. Кугій, С. М. Соко-тенюк // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ev.fmm.kpi.ua/article/viewFile/45521/41698>
5. Фінансове забезпечення розвитку малих підприємств // [Електронний ресурс]. – <http://referat-ok.com.ua/ekonomika-pidприємства/finansove-zabezpechennya-rozvitku-malih-pidприємств>
6. Косова Т. Механізм фінансово-кредитної підтримки малого підприємства / Т. Косова // Фінанси України. – 2002. – № 12. – С. 37-41.
7. Збарський В. К. Тенденції розвитку малого підприємства / В. К. Збарський, М. П. Канінський // Економіка АПК. – К.: 2009. – № 8. – С. 50-53.

Оксенюк Е.И.

Луцкий национальный технический университет

ФИНАНСОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ РАЗВИТИЯ МАЛОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В УКРАИНЕ

Аннотация

В работе рассмотрены особенности финансового обеспечения развития малого предпринимательства, его роль и функции. Приведенная характеристика видов финансового обеспечения. Проанализирована структура финансовых ресурсов малых предприятий. Выявлены проблемы финансового обеспечения малого предпринимательства. Разработан комплекс научно-практических рекомендаций относительно решения проблем, предложены направления развития малого предпринимательства в Украине.

Ключевые слова: финансовое обеспечение, финансовые источники, предпринимательство, развитие, самофинансирование, государственное финансирование.

Oksenyuk K.I.

Lutsk National Technical University

FINANCIAL PROVISIONS FOR DEVELOPMENT OF SMALL ENTERPRISES IN UKRAINE

Summary

In the article the essence of financial support of small business development, its role and functions is considered. The characteristics of types of financial support are given. The structure of financial resources of small enterprises in Ukraine is analyzed. The problems of financial support of small business are revealed. A set of scientific and practical recommendations for solving problems was developed, directions of small business development in Ukraine were proposed.

Keywords: financial providing, financial sources, enterprise, development, self-finance, state financing, crediting.